

Η ΥΠΟΒΡΥΧΙΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ

1. Πλύτρα Λακωνίας. Τμήμα μεγάλου δημόσιου οικοδομήματος της άρχαιας Ασύπου, σημαντικά κτιριακά συγκροτήματα δρισκούνται μέσα στη θάλασσα.

Η Έλλαδα είναι ή κατεξοχήν χώρα στόν κόσμο, μέ τόν μεγαλύτερο καί τόν σημαντικότερο έναλιο άρχαιολογικό πλούτο πού τόν συνθέτουν παντοειδή κτιριακά λείψανα καί ναυαγισμένα πλοία μέ πολύτιμο, πολλές φορές, φορτίο ἀπό ὅλες σχεδόν τίς ἐποχές τῆς μακρόβιας ιστορίας της.

Γεώργιος Παπαθανασόπουλος

Έφορος Εναλίων Αρχαιοτήτων

Τρεις είναι οι κυριότεροι λόγοι που έξηγούν τήν πραγματικότα αύτή:
Ο πρώτος λόγος είναι ότι, ο τόπος αυτός κατοικήθηκε διάλειπτα από τό 7000 π.Χ., περίου, και ένα μεγάλο μέρος, τό μεγαλύτερο ίσως, της οικιστικής έμπορικής και πολιτιστικής του δραστηριότητας άσκηθηκε στά παράλια, τόσο τού ήπειρωτικού κορμού όσο και στά νησιώτικα μέλη του, κυρίως στό Αιγαίο.

Έκαπονταδες είναι οι παράκτιες έμπορικές έγκαταστάσεις, οι οίκισμοι και οι πόλεις δύων των έποχών της έλληνικής άρχαιοτητας, καθώς και τά παράλια ιερά, τά μεμονωμένα κτίσματα, οι παράκτιες οχυρωματικές κατασκευές και τά άρχαια λιμενικά έργα - τά περισσότερα από την περίοδο τού 7ου και δου αι. ή και τά χρόνια της ρωμαιοκρατίας - πού, μέ τη βαθμία ανύψωση της στάθμης της θάλασσας όρισμένων παράλιων περιοχών, έξατίας σοφράνων τοπικών γεωλογικών μεταβολών, βρίσκονται σήμερα, όλικά ή μερικά, κάτω από τήν έπιφάνεια τού θαλασσιού νερού.

Ο δεύτερος λόγος, ο όποιος είναι και άρρητη δειμένος μέ τόν προηγούμενο, είναι ότι στίς Έλληνικές θάλασσες - καθώς και σέ παγκόσμια κλίμακα - και ειδικότερα στό Αιγαίο, γεννήθηκε και άναπτύχθηκε ή ναυτιλία, ηδη από τό άπωτα νεολιθικό παρελθόν τής Έλλάδας μέ τίς μεταφορές και τήν έμπορια τού άνθιδανού, τού πολύτιμου αύτου γιά τήν κατασκευή έργασιεών και δηλων, κυρίως πρίν από τήν έμφρανση τών μετάλλων, ήφαιστειογενούς ύλικού.

Η άδιάλειπτη, από τότε, ανόδικη πορεία τής ναυτιλίας και τής ναυπηγήκης στό Αιγαίο και ή κορυφώσα τους μέ τήν αύξηση τών θαλασσιων μεταφορών, κατά τή διάρκεια τής άναπτυξής τών μεγάλων δυναμικών έμπορικών ναυτικών κέντρων στούς άρχαιούς, τούς κλασικούς και τούς έλληνιστικούς χρόνους, είχαν όπως είναι φυσικό, σα συνέπεια και τήν αύξηση τού άριθμού τών ναυαγιών.

Έτοι ή Έλλαδα, σήμερα, έχει έναν πολύ μεγάλο άριθμο άρχαιων ναυαγιών στίς θάλασσές της.

Ο τρίτος λόγος που χαρακτηριστικά σημαδεύετ τόν έναλιο άρχαιολογικό πλούσιο τής χώρας, είναι ότι, ή Έλλαδα είναι ίσως ή μόνη από τίς χώρες μέ σημαντικό άρχαιο πολιτισμό, τής όποιας τά καλλιτεχνήματα λεηλατήθηκαν ήδη από τήν άρχαιοτητα και ειδικότερα, στά χρόνια τής ρωμαιο-

2. Πλύτρα Λακωνίας. Οι απομεινές από το ψηφιδωτό διπέδο κτίριου που καταστράφηκε από τα κύματα και τους άρχαιοκαπλούς.

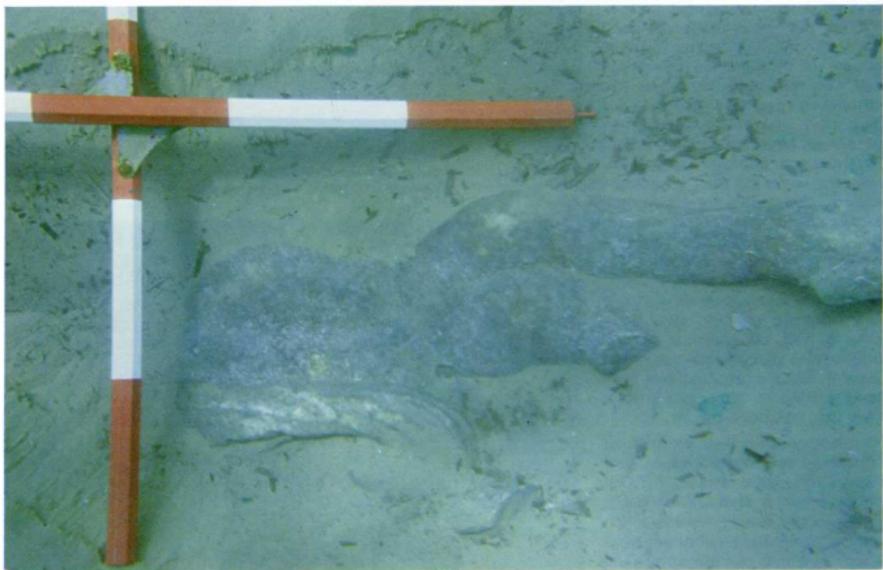
3. Ν. Σαπιέντζα (Μεθώνης). Σωρός πεντε άρχαιων ασφροφάγων του 4ου μ.Χ. αιώνα από γρανίτη, που είναι σκεπασμένες από θαλάσσια βλάστηση. Αποτελουσαν φορτίο πλοίου που έρχοταν από τήν Αιγαίο.

4. Η μια από τις ασφροφάγους τής Ν. Σαπιέντζα μετά τον καθαρισμό της από τα φυκιά.

5. Ακρωτηριο Ει Κεφαλληνιας. Κιονοκρανο απως βριοκοταν στο βυθο μαζι με τη οσφουρα του ναυαγιομενου πλοιου που μετεφερε μορμαρινα αρχιτεκtonika μελη και αγαλματα.

6. Ακρωτηριο Ει Κεφαλληνιας. Αγαλμα στο βυθο απο το ίδιο το ναυαγιο.

7. Ακρωτήριο Ξι Κεφαλληνίας. Δεμένο με σχοινιά τό άγαλμα, λίγο πριν από την ανέλκυσή του.

8. Ακρωτήριο Ξι Κεφαλληνίας. Άλλο άγαλμα από το ίδιο ναυάγιο, τη στιγμή που τό ανεβάζει ή μπίζα στο καταστρώμα του πλοίου.

κρατίας, μεταφέρομενα μέ πλοια πρός τήν Ιταλία και όργοτέρα και πρός τό Βυζάντιο. Πολλά από τά πλοια αύτά, πού μετέφεραν καλλιτεχνική λεία, ναυάγησαν στις ίδιες τίς θάλασσές της. Όπως είναι γνωστό, άρχαια καλλιτεχνήματα υψηλής ποιότητας άνασύρθηκαν από τους Έλληνικούς θυμούς και κοιμούν σήμερα τά έλληνικά μουσεία. Άναμεσά τους περιλαμβάνονται περιληπτά χάλκινα άγαλματα: «Ο ποσειδών τού Ἀρτεμισίου», έργο τού 460 π.Χ., ό «Εφήβος των Αντικυθήρων», έργο τού 340 π.Χ., τό «παιδί του Μαραθώνα», έργο τού 330 π.Χ., τό κεφαλή φιλόσοφου, έργο τού 240 π.Χ., έπιστροφής από το ναυάγιο των Αντικυθήρων, και ό «Τζέκεν» μέ τό άλογο, από τό Αρτεμισίου, έργο του 2ου αιώνα π.Χ. Στη σύντομη αύτή παριμήση τῶν ένδιλλων άριστουργήμάτων ήταν μπορούσαμε νά προσθέσουμε και τρία άκομα χάλκινα άγαλματα πού δέν είναι βέβαια ένδιλα εύρημάτα, άλλα θρέθηκαν δλα μαζί συγκεντρωμένα σέ άρχαια άποθηκη, στον Πειραιά, προετοιμασμένα, προφανώς στά χρόνια τής ρωμαιοκρατίας, γιά νά φορτωθούν σέ πλοιο και νά φυγαδευτούν στή Ρώμη. Γιά άγνωστους δώματος λόγους ματαώθηκε ο ένεντεύμος τους: είναι ο διάρκικός «Απόλλων του Πειραιᾶ», έργο τού τελευταίου τέταρτου του δου αιώνα π.Χ., και δύο θεές. Ή Αθηνά και ή Ήρτεμις, έργα τού 340-330 π.Χ.

Γιά νά συμπληρώσουμε τόν άριθμό τῶν γνωστῶν ένδιλλων χάλκινων καλλιτεχνήμάτων που προέρχονται από τη λειτουργία τῶν άρχαιων ιερῶν τῆς Ελλάδας, και γιά νά σχηματίσουμε μιά πληρέστερη εἰκόνα γιά τό τι άκομα μπορεῖ νά κρύψουν οι έλληνικές θάλασσες, άναφερόμαστε σέ άλλα τρία άγαλματα: Τόν χάλκινο έφηβο - άθλητη τού Λύστιππου πού βρίσκεται στό μουσείο Paul Getty στο Μαλιμπού τού Los Angeles και είναι πριόνιν άρχαιοκατηλείας τού βυθού, και τούς δύο, έπιστροφής χάλκινους, «πολεμιστές τού Riae», έργα τού 460-450 π.Χ., πού τό άρχαιο πλοιο πού τούς μετέφερε θυμίστηκε στά χωρικά θέσεις τού τόπου του προσριμού τους.

Τά περιλαμπρά αύτά χάλκινα άριστουργήματα μιλούν από μόνα τους γιά τή σπουδαίοτητα και τή σημασία τής ύποθρύχιας άρχαιολογίας στή χώρα μας. Όλα τά κορυφαία και πρωτότυπα αύτά έργα τής άρχαιας

Έλληνικής πλαστικής είναι ένδιλα εύρηματα πού, μαζί μέ άλλους καλλιτεχνικούς θησαυρούς, άποτελούσαν τό φορτίο άρχαιων πλοίων που ναυάγησαν στά χρόνια τής ρωμαιοκρατίας, στήν περίοδο δηλαδή τής μεγάλης ουλήσης τῶν άρχαιων ιερῶν, μέ προσριμού κυρίων τή Ρώμη.

Δέν είναι δώμα τά άρχαια καλλιτεχνήματα, τά έργα δηλαδή τής υψηλής ποιότητας πού τονίζουν τη σημασία, τή σπουδαίοτητα και τήν άναγκαιότητα άναπτυξής τής ύποθρύχιας άρχαιολογίας, άλλα και ένα πλήθος από άλλα μικρότερες δέξιας καλλιτεχνικά δημιουργήματα καθώς και τά κάθε είδους άντικείμενα τού καθημερινού βίου, δώμας οι έμποροι κοι δέμητραν μέμφεις άλμων τῶν έποσχων, πήλινα, άργυρα, χάλκινα και γυαλίνα αγγεία, πλήθος κάθε λογής μικροσκοπίκειμένα, νομίσματα, δγκυρες και έξαρτηματα άρχαιων πλοίων και δέσμων κατάλοιπα από τό άρχαια σκάφη, καθώς και άρχαια λιμενικά έργα (μώλοι, προκυμαίες, νεώρια), μεμονωμένα άρχαια κτίσματα και πόλεις άλοκηρες, πού βρίσκονται μέσα στή θάλασσα κατά μήκος τῶν άκτων.

Τό θεωρητικό και τό πρακτικό ένδιαφέρον γιά τήν έντοπιση, τή διερεύνηση, τή διάσωση, τή συντήρηση, τήν άναδειξη και τή μελέτη τού ένδιλλου άρχαιολογικού πλούτου, συνθέτου τό άντικείμενο τής Υπόθρύχιας Άρχαιολογίας και καθορίζουν τό σκοπό και τό έργο της.

Ή σημασία τής ύποθρύχιας άρχαιολογίας και τά προβλήματα τής έφαρμογής της στή χώρα μας αποτελούν ένεσι μεγάλη και πολύτελουρο θέμα, μέ κύριο στόχο τήν προστασία τῶν ένδιλλων πολιτιστικών άγαθων, στό σύνολό τους και μοναδική έπιδιωθη τή διατήρηση και άναδειξη τῶν πολιτιστικών άλιων γιά νά άξιοποιηθούν οι δημιουργικές προσπάθειες τού άνθρωπου, και νά γίνουν κτήμα άλκητηρης τής άνθρωποτήτας.

Ή ύποθρύχια άρχαιολογική έρευνα έχει ίδιαιτερότητα και ίδιομορφία έπειδη διεξάγεται σέ περιβάλλον μή φυσικό γιά τόν άνθρωπο. Γιά τήν πραγματοποίηση τής χρηματοποιούνται μέσα και μέθοδοι πού δέν άνηκουν στήν παραδοσιακή συμβατική άνασκαφική άρχαιολογία. Βέβαια, είναι γεγονός ότι η σύγχρονη άναπτυξή τής τεχνολογίας έχει έπιλυσε πολλά προβλήματα και έχει έπινοσει μέσα, τρόπους και μεθόδους πού

έπιπρέπουν περισσότερο άσφαλεις και πιό άνεκτές συνθήκες έργασιας γιά τόν άνθρωπο μέσα στό ύδατινο περιβάλλον. Ωπάς έπιστης και μεθόδους έντοπισης, από τήν έπιφανεια τής θάλασσας, άρχαιων ναυαγών σέ μεγάλο δάσθος;

Ή ύποθρύχια άρχαιολογική έρευνα, είναι τά εντελών έξειδικευμένο έπιστημονικό και τεχνικό έργο πού γίνεται στόν ύδατινο χώρο, στήν επιφάνεια τού θυθού και κάτω από τό θυθού τῶν θαλασσών και τών λιμνών. Έκει όπου ο όνθρωπος οργανισμός λειτουργεί έξω από τό φυσικό του περιβάλλον και όπου, γιά έλλαστο μόνο χρόνο και σε πολύ περιορισμένο δάσθος, είναι δυνατόν νά φτάσουν τά άνθρωπινα ματία και τά άνθρωπινα χέρια, γιά νά δούν και νά γηγίζουν. Έκει όπου και σί κινήσεις τού σώματος είναι άρρες και δεσμευμένες από τό θάρος τού ύδατινου δύκου και όπου και δύο ο άνθρωπονς άκομα συλλογισμούς συμπιέζεται από τήν έντονη αίσθηση τού κινδύνου, έτσι ώστε νά περιορίζονται και τά περιθώρια τής διαίρεσης τού νού και τής σκέψης.

Ή ύποθρύχια άρχαιολογία, ώς όρος και ώς περιεχόμενο, έχει μεγάλη εύρυτητα. Περιλαμβάνοντας τήν τεχνική τής ύποθρύχιας έρευνας γιά τήν πραγματοποίηση τού έντελων έξειδικευμένου έργου της, — πού και έπιπονο είναι και άπαιτει μεγάλο χρόνο — μέ τά νέα στοιχεία πού μπορεῖ νά προσφέρει, απλώνεται και σέ άλλους όριζοντες, στά πλαισία τής προσπάθειας τού άνθρωπου νά γνωρίσει πληρέστερα τό ιστορικό του παρελθόν. Έτσι, στή έργο τής έντασσονται, από τά ίδια τά πράγματα, ή μελέτη τής άρχαιας ναυπηγησής, ή μελέτη τής άρχαιας ναυτιλίας, ή διερεύνηση τής ναυτικής οίκονομιας και τού ναυτικού δικαιου καθώς και ή γνώση τού δημόσιου και ίδιωτικού άρχαιου ναυτικού διου, πού γιά τή χώρα μας έχουν έντελων έχειωση σημασία, ήν σκεπτούμε στί από τό 7000 π.Χ., περίου, τή θάλασσα τού Αιγαίου διέσχισαν πλοία, ταξιδεύοντας άπο νησί σε νησί, άπο τής ή ηπειρωτικές άκτες πρός τά νησιά και σε όλο τό μήκος τῶν άκτων, από κόλπο σε κόλπο.

Τό άντικείμενο τής ύποθρύχιας άρχαιολογικής έρευνας έχει δύο βασικά σκέλη. Τό ένα είναι ή έξερευνηση τής θαλασσών, κατά μήκος τῶν άκτων άρχαιοι μώλοι και προκυμαίες, μεμο-

νωμένα κτίρια, συνοικισμοί και λείψανα πόλεων που τά σκεπάζει σήμερα, τελείως ή σε μεγάλο μέρος τους, η θάλασσα. Ή έρευνα αύτών των ένδιλων όρχαίων δέν παρουσιάζει πολλές δυσκολίες γιατί βρίσκονται σε βάθος πού δέν ξεπερνάει τά δέκα μέτρα και γιατί τό καταδυτικό συνεργείο μπορεῖ νά είναι έγκατεστημένο στήν κοντινή στεριά, πράγμα πού λύνει, δημοσίευση φυσικό, δημερα προβλήματα και παρέχει πολλές εύκολεις.

Τό αλλο σκέλος τής ύποθρύχιας έρευνας είναι τά όρχαία ναυάγια. Και έδω είναι τό πρόβλημα. Βέβαια δέν τολμούμε νά μιλήσουμε γιά ναυάγια που δύρισκονται σε όπρόστα, γιά τήν έρευνα, θάθη. Μιλάμε μόνο γιά περιπτώσεις όρχαίων ναυάγιων πού ή θέση τους στον θυρό δέν ξεπερνάει τά πενήντα μέτρα.

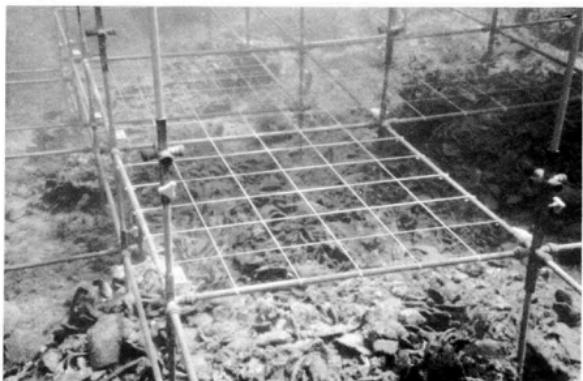
Γιά νά γίνει σαφέστερο τό πρόβλημα θά άναφερθούμε στά κυριότερα στάδια από τά οποία περνάει μιά συστηματική ύποθρύχια όρχαιοιλανγκή έρευνα ένδος ναυαγίου πού είναι ή πρέπει νά είναι πάντα ή ίδια, άνεξάρτητα από τό διν τό ναυάγιο δύρισκεται σε βάθος δέκα, είκοσι, τριάντα ή και πενήντα άκούμη μέτρων.

Τό πρώτο στάδιο είναι ή έντοπιση τού ναυαγίου. "Άν έξαιρέσουμε πενήντα περίπου συγκεκριμένες θέσεις όρχαίων ναυάγιων πού γνωρίζουμε τό στίγμα τους, οι πληροφορίες πού έχουμε άπο διάφορες πηγές μιλούν γιά δλλες περίπου 600 πιθανές θέσεις με όρχαία ναυάγια. Ο έντοπισμος και μόνο τών ναυάγιων αύτών είναι ένα έργο κολοσσαίο πού όπαιτει τεράπτεις δαπανές και πολύ χρόνο, και δέν είναι δυνατόν, ούτε νά όρχισει κάν, άν δέν έξοπλιστούν οι ύποθρύχιοι "Ελληνες όρχαιοιλογοι με τά κατάλληλα μέσα και όργανα που προσφέρει ή σύγχρονη τεχνολογία. Ένα άπο αύτά, τό σημαντικότερο, είναι ή ήχοβιολιστική συσκευή SONAR πού, διθιζόμενη σε άναλογο βάθος, κάτω από την έπιφάνεια τού νερού και συρόμενη με ειδικό καλύδιο άπο ένα σκάφος, καταγράφει σέ ταινια ένδος ήλεκτρονικού δέκτη τά σχήματα τών άνωμαλών τού θυρού. Άπ' αύτές τις γραφικές παραστάσεις μπορούμε νά άναγνωρίσουμε τόν τεχνητό δύκο πού σχηματίζει τό ναυαγισμένο πλοίο με τό φορτίο του.

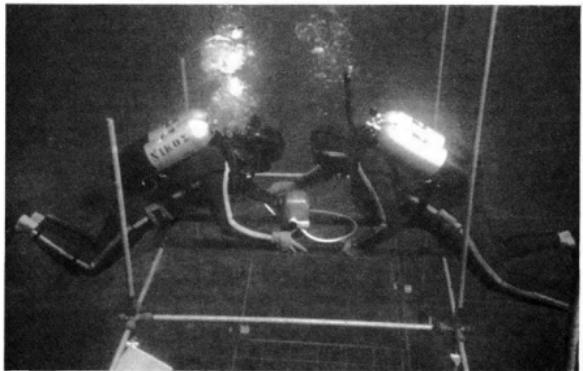
"Άπο τό στάδιο τής έντοπισης περνάμε στό στάδιο τής άναγνώρισης και

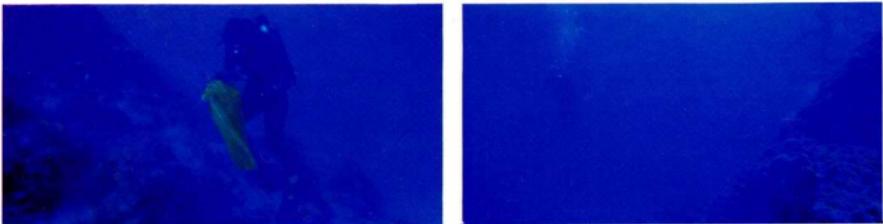
9. Γαιδουρόμαντρα Λαυρίου (Πάνορμος). Σωρός σπασμένων έμπορικων άμφορεων από τό φορτίο ναυαγισμένου πλοίου.

10. Γαιδουρόμαντρα Λαυρίου (Πάνορμος). Ο μεταλλικός κάναδος τοποθετημένος πάνω από τό ναυάγιο, προϋπόθεση γιά συστηματική φωτογραφία, μέτρηση και σχεδίαση.

11. Γαιδουρόμαντρα Λαυρίου (Πάνορμος). Τοποθέτηση τής φωτογραφικής μηχανής στόν μεταλλικό φωτογραφικό πύργο άκριθώς πάνω από τόν κάναδο.

12. 13. Ν. Ντράπη. Άνιχνεύοντας την άποκριμνή πλευρά του νησιού σε βάθος 20μ. και 35μ.

14. Πλίνιο όμοιώμα αρχαίου πλοίου, τυχαία εύρημα από τη θάλασσα του Γυθείου (Μουσείο Σπάρτης).

τῆς περιγραφῆς τῆς ύπαρχουσας κατάστασης στό θυβό.

Ακολουθεὶ ἡ τοπογραφική καὶ σχεδιαστική ἀποτύπωση τοῦ ναυάγιου καὶ ἡ λεπτομερῆς φωτογράφιος καὶ κινηματογράφιση του.

Στή συνέχεια ἔρχεται τὸ στάδιο τῆς ἔρευνας σὲ θάβος, μὲ τὴν ἀραιότητα τῆς ἄμμου καὶ τῆς λάσπης ποὺ σκεπάζει τὸ ναυάγιο γιὰ νά γίνει ἡ μεθοδικὴ ἀνέλκυση τῶν εύρημάτων. Καὶ θέβαια κάθε φάση τῶν ἔργωνται αὐτῶν σχεδιάζεται, φωτογραφίζεται καὶ περιγράφεται. Οὐλα τὰ ἀνέλκυόμενα εύρηματα ὅριμονται ἡδὴ στὸ θυβό καὶ καταγράφονται στὸ ἡμερολόγιο τῆς ἔρευνας.

Ἄλλο κύριο στάδιο τῆς ἔρευνας εἶναι ἡ μέριμνα γιὰ τὴν τοποθέτηση τῶν εύρημάτων σὲ δοχεῖα μὲ θαλασσινὸν νερό, πάνω πάντα στὸ κατάστρωμα τοῦ ἔρευντικού σκάφους, ἐτοι ὥστε, ἐνώς δουσι μεταφερθούν γιὰ καθαρισμὸν καὶ συντήρηση στὸ ἔργαστριο τοῦ μουσείου, νά βρισκονται στὶς ίδιες συνθήκες ποὺ διατηρήσαν γιὰ αἰώνες ὀλόκληρους. Είναι λοιπόν φανερό πόσο δύσκολη είναι μιᾶς ὑποθύρχιας ἀρχαιολογικῆς ἔρευνας, πόσο χρόνο ἀπαιτεῖ καὶ τὶ δαπάνες χρειάζονται. Πρόκειται γιὰ ἑνὸς δύσκολο, ἰδιομόρφο, λεπτὸ καὶ ἀπίστον καὶ φυσικά γίνεται καὶ μέ κίνδυνο τῆς ζωῆς.

Ἡ ὑποθύρχια ἀρχαιολογικὴ ἔρευνα ἀπαιτεῖ ἀπὸ τούς δύτες συνδυασμένη ἐφαρμογὴ μιᾶς πρακτικῆς καὶ μιᾶς συμπεριφορᾶς πού θαοῖται

στήν ἀτομικὴ καὶ συλλογικὴ τόλμη, τήν ἔτοιμότητα, τή σύνεση καὶ τή γνώση γιὰ τὴ διεξαγωγὴ μιᾶς συγκεκριμένης δουλειάς ἀπὸ τὸν καθένα χωριστά, ἀλλά καὶ ἀπὸ τὸ σύνολο, ἔτοι ὥστε νά πραγματώνεται ἀκίνδυνα καὶ μὲ ἐπιτυχίᾳ τὸ ἔργο πού πρέπει νά είναι προγραμματισμένο πρὶν ἀπὸ κάθε κατάδυση καὶ διαιρομασμένο στὰ μέλη τῆς καταδυτικῆς ὄμδας.

Ἄν θως αὐτά πού εἴπαμε γιὰ τὴ σημασία καὶ τὰ προβλήματα δρίσκονται μέσα στὴ λογικὴ τῆς ὑποθύρχιας ἀρχαιολογίας καὶ μέσα στὸν μεσούσον στόχους της, αὐτὸ πού είναι προϋπόθεση καὶ ιδιαίτερα προέχει, σήμερα είναι ἡ διάσωση καὶ προστασία τῶν ἐνάλιων κτισμάτων καὶ ναυαγίων καὶ φυσικά αὐτὸ είναι καὶ τὸ κυριότερο καὶ τὸ δυσκολότερο.

“Ολες αὐτές οι μαρτυρίες πού γιὰ χιλιάδες χρόνια φιλοξένες καὶ διαφύλαξε ὁ θυβός καὶ πού περιμένουν τὴ φροντίδα μας καὶ προπάντων τὴν ἐπιστημονικὴ ἔρευνα πού θά τὶς ἀξιοποιήσει, γιὰ νά γίνονται κτήμα τῆς ἀνθρωπότητας, κινδυνεύουν νά ἔξανθιστούν καὶ ἀπελύονται μὲ ὀλόκληρωτικὴ καταστροφή, ιδιαίτερα σήμερα μὲ τὴν ἔκταση καὶ τὸ ρυθμό τῶν ἔργων πού γίνονται στὶς ἀκτές καὶ τούς θυβούς (ἔργοστάσια, ναυπηγεία, λιμενικά ἔργα, ὄδικο ἔργα, ἐπιχωματώσεις στὴ θάλασσα, ἐκτεταμένες ἀμμοληψίες στὸ θαλάσσιο θυβό, παράνομη ἀλιεία μὲ ἀνορθόδοξα μέσα καὶ τουριστικές ξενοδο-

χειακές ἔγκαταστάσεις). Σ’ αὐτό πρέπει νά προσθέσουμε τὴ μάστιγα τῆς ἀρχαιοκαπηλείας τοῦ θυβού, πού ἀσκεῖται κυρίως στὰ ἀρχαῖα ναυαγία, διαλύοντας καὶ καταστρέφοντας τὸ «κλειστό σύνολο» πού ἀποτελεῖ κόμβη ναυάγιο καὶ είναι αὐτὸ πού ἐνδιαφέρει, κατὰ πρώτο λόγο, τὴν ἀρχαιολογικὴ ἔρευνα: Νά είναι ἀθικτὸ καὶ ἀνέπαφο. «Κλειστό σύνολο», στὴν προκειμένη περιπτωσία, είναι τὰ ποικιλά ἀντικείμενα ἀπὸ τὸ φορτίο ἐνός πλοίου, τὰ ἐμπορεύματα, τὰ σκεύη, τὰ ὅργανα καὶ τὰ ἔχαρτήματα τοῦ πλοίου, καὶ τὸ ἴδιο τὸ σκάφος, πού δλα μαζὶ συνυπτραχαν κάποια συγκεκριμένη χρονικὴ στιγμή, τὴ στιγμὴ τῆς θύσισης.

Γιά τὴν ἀντιεπώπιση αὐτῆς τῆς κατάστασης, στὴ χώρα μας, χρειάζονται ἀποφασιστικά μέτρα ἀπὸ τὸν πολιτεῖα καὶ νέα νομοθεσία, γιατὶ αὐτή πού ὑπάρχει γιὰ τὴν προστασία τῶν ἐνάλιων ἀρχαίων, είναι ἀνεπαρκής, ἀν καὶ ἡ Ἐλλάδα ἔχει τὴν πρώτη θέση στὸν κόσμο γιὰ τὴ θεομοθέτηση, πρὶν ἀπὸ 150 χρόνια, νόμου γιὰ τὴν προστασία καὶ τῶν ἀρχαίων, πού βρισκονται στούς παταμούς, τὶς λίμνες καὶ τούς πυθμένες τῶν θαλασσῶν.

Τὸ νομοθέτημα αὐτὸ μάλιστα πού έγινε στὶς 22 Μαΐου 1834, ἀναγνωρίζει στὸ Κράτος τὴν κυριότητα τῶν ἐνάλιων ἀρχαίων, ὅπως καὶ τὸ δικαιώμα γιὰ τὴ φροντίδα τῆς ἀναζήτησης καὶ τῆς διάσωσής τους. Τίποτα θως περισσότερο δέν ἔγινε

άπό το Έλληνικό κράτος από τό 1834 μέχρι σήμερα, από νομική πλευρά για νά καλύψει τήν προστασία τών ένδαινων άρχαιών σε όλες τις πτυχές της, ώστε νά υποφευχθεί ή τουλάχιστον νά περιοριστεί στό έλλαχιστο ή καταστροφή που συντελείται στον έναλιο άρχαιολογικό πλουτό της χώρας και νά χτυπηθεί ή άρχαιοκαπτηλεί πού τόσο όργανωμένα δύο και τυχαία μαστίζει τίς έλληνικές θάλασσες.

Όταν την ίδια ώρα περίπου, στό νεοσύστατο κράτος ο νομοθέτης καθόρισε, με τό δάρβο 1 τού 'Άρχαιολογικού Νόμου, δτι προστατεύονται σ' αύτό τόν τόπο, και τά άρχαιά που βρίσκονται στό θυβό τής θάλασσας, τών λιμνών, τών ποταμών και τών χειμάρρων δύομά, δισφαλῶς δέν μπορούσε νά διανοηθεί δτι ο πολιτισμένος κόσμος θά συνειδητοποιούσε τό πρόβλημα αύτό έξαρχης, μολις τώρα.

Στίς μέρες μας, σέ Εύρωπαική κλίμακα, γίνεται μιά διεθνής σύμβαση γιά τήν προστασία τής ύποθρύχιας πολιτιστικής κληρονομίας, πού τό δάρβα της τό έπειτεργάζεται, τρία χρόνια τώρα, μιά ειδική έπιτροπή από έμπειρογνώμονες νομικούς και άρχαιολογούς, στά πλαίσια τών έργασιν τού Συμβούλου τής Εύρωπης, και αύτό είναι ένα σημαντικό θήμα στήν προώθηση τού θέματος τής προστασίας και άναδειξη τής ύποθρύχιας πολιτιστικής κληρονομίας, κτήμα δόλοκλητής τής Ανθρωπότητας;

'Η Εφορία Εναλίων Άρχαιοτήτων, ού εξειδικευμένος και ύπευθυνος κρατικού φορέα για τήν προστασία, τή μελέτη, τή συντήρηση και τήν άναδειξη τής ύποθρύχιας πολιτιστικής μας κληρονομίας, ιδρύθηκε τό 1976. 'Έχει έδρα στήν Αθήνα και άρμοδιότητα γιά δλη τήν έπικράτεια (δλ., τούς θυβούς λιμνών, θαλασσών και ποταμών).

Στίς άρμοδιότητες τής Ε.Ε.Α. άνήκει και ή έποπτειά τών οματειών και συλλόγων πού άσχολούνται με τήν καταδύση είτε ως άλλημα είτε ώς έρευνα.

Στό μικρό χρονικό διάστημα που πέρασε, από την ίδρυση τής Εφορίας, μέχρι σήμερα, έχει συντελεστεί ένα σοθαρό έργο ύποδομής που είναι άπαραίτητο γιά τήν πραγματοποίηση ύποθρύχιων άρχαιολογικών έρευνων.

Άναμεσα στίς δραστηριότητες τής Ε.Ε.Α. περιλαμβάνονται: 1) 'Η συλλογή και καταγραφή σε δελτία κάθε

πληροφορίας γιά τήν υπαρξη άρχαιών ναυαγίων δλων τών έποχών και ή έκπονηση χάρτη με τίς θέσεις τών ναυαγίων. Αύτή τή στημή μπορούμε νά μιλάμε γιά 700 περίπου ναυάγια. Τό έργο αύτό είναι πολλαπλά χρήσιμα άδομα και γιά τών προγραμματισμό τών συστηματικών ύποθρύχων έρευνών που πάπαιονται γιά τόν άκριθη προσδιορισμό τής θέσης τών άρχαιών ναυαγίων και τίς συναφείς έρευνες. 2) 'Η καταγραφή τών κτιριακών λειψάνων άπο πόλεις, συνοικισμών, μεμονωμένων οικοδομήματα και άρχαια λιμενικά έργα που βρίσκονται κατά μήκος τών Έλληνικών άκτογραμμών, ηπειρωτικών και νησιωτικών, καθώς και στους θυβούς τών λιμνών (όπως ού πάντα πολιά έντοπισμένος λιμναϊκός προστορικός πασσαλόπητος οικιασμός της λίμνης της Καστοριάς όπου προέρχεται και μία σημαντική σειρά λιθίνων έργαλεών). 3) 'Η όργανωση ένος φωτογραφικού άρχειου γιά τά έναλια άρχαια. 4) 'Η όργανωση έργαστρων γιά τή συντήρηση τών έναλιων άρχαιών, πτήλινων και μετάλλινων και ειδικότερα γιά τή συντήρηση και άποκατάσταση τών έντινων πλοιών, ένα ειδικό έργαστρο έφυση ένδου με ειδικές θερμαινομένες δεξαμενές.

Τό έργο αύτό πραγματοποιήθηκε από ένα ολιγάριθμο έπιστημονικό και τεχνικού προσωπικού τής Ε.Ε.Α., έργο που έγινε με την άγρια, τό ζήλο και τόν ένθουσιασμό τών μελών της. Τό έργο αύτο χρηματοδοτείται από τίς πιστώσεις τού 'Υπουργείου Πολιτισμού και 'Επιστημών και ήδη, από τό 1982 έχει διατεθεί ειδική πίστωση που προορίζεται και γιά τήν όργανωση, στό φρούριο της Πύλου, ένος μεγάλου κέντρου ύποθρύχων άρχαιολογικών έρευνών. Τό κέντρο αύτό πού θά περιλαμβάνει έγκατστασίες με τεχνικό έξοπλισμό (όργανα και μέσα άπαραίτητα γιά ύποθρύχιες έρευνες), έργαστρα γιά τή συντήρηση τών έναλιων άρχαιών και τού έφυση ένδου, αποθήκες άρχαιών, χώρους έκθεσων τών έναλιων άρχαιών, αιθουσες διαλέξεων και προβολών, φιλοδοξεί να έξελιχθεί σε ένα έντελως έξειδικευμένο κέντρο έρευνας, με διεθνή άκιντοβιλία, στήν καρδιά τής Μεσογείου.

Μέ τόν πρότειο αύτό προβάλλεται τό ίδιο τό μνημένο που χτίστηκε τό 1573 και χρησιμοποιήθηκε από τό 1834 και έδω ώς φυλακή θαρυπονιτών. Τώρα

τά κελλιά και οι θάλαμοι θά μετατραπούν σε χώρους έπιστημονικής και πολιτιστικής δραστηριότητας.

Μέσα στό πρόγραμμα ανάπτυξης τής ύποθρύχιας άρχαιολογίας στήν Ελλάδα, έργο πού έχει άναλαβε ή Ε.Ε.Α., περιλαμβάνεται και ή άποκτηση ένός, τουλάχιστον, πλήρως και ειδικώς έξοπλισμένου έρευνητικού σκάφους, άπαραίτητου γιά τή συστηματική έξερεύνηση τών θυθών. Βέβαια τό δόλιο έργο είναι δύσκολο και πολυδάπανο και ή προώθηση του, έκτος από τή μέριμνα της Πολιτείας γιά τή διάσωση τών έναλιων πολιτιστικών άγαθών, προϋποθέτει και τή συμπαράσταση τού κοινού. Είναι γνωστό πώς τά έναλια άρχαια καταστρέφονται από μή άρμοδιους ίδιωτες τών άποιων ή υμητράδης θά ήταν πολύτιμη γιά τήν παροχή πληροφοριών. Άς μήν ξεχάνεις ότι ή πολιτιστική κληρονομιά μιάς χώρας άνηκε στούς πολίτες της πού φέρουν και αύτοι τή μεριδή τής ευθύνης τους γιά τή διάσωση της.

Οι φωτογραφίες έχουν ληφθεί από μέλη της Εφορίας και άνηκουν στό όργανο.

The Importance of Underwater Archaeology

The objective of underwater archaeology is to research, preserve, restore, study, evaluate and present the submerged archaeological wealth. This wealth consists of every kind of edifice, harbour works, cities, fortifications, etc.—that due to geological alterations sank into the sea—as is also the case for commercial or warships or even mere fishing vessels that happened to sink along with their cargo. The cargo of the wrecked ship may consist of objects of everyday use—belonging to the passengers or the crew—tools, merchandise (oil or wine amphorae, big jars with salted fish, architectural elements, sarcophagi, etc.) or even works of art transported from one place to another, a case common during the Roman period. This explains, to a certain degree, the great number of works of art found in wrecks that embellish greek and foreign museums. (the Epheobos from Antikythera island, the Poseidon from Cape Artemision, the Jockey, the bronzes of Riace Italy, the Ephobos of the Getty Museum USA, etc.).

Underwater archaeology is an especially difficult field, since the scientists and specialists engaged have to operate not under common, normal conditions but deep down in the sea; quite a dangerous task. Although the first, international legislation protecting the submarine antiquities was introduced in Greece in 1834, it was never fully enforced.